

vestigden, zich daar altijd afzijdig van de niet-blanken hielden, zich hooguit tegen de zwarte dreiging uit zelfbehoud verdedigden en steeds maar het slachtoffer van anderen waren: van de Verenigde Oostindische Compagnie eerst, van de Engelsen vervolgens en nu van een niets begrijpende wereldopinie. De werkelijkheid, aldus Debroey, was minder fraai: de blanken in Zuid-Afrika waren een lastig, eigengereid, zelfverzekerd groepje lieden die hun positie gevestigd hebben op een lange traditie van geweld, verovering, onge-rechtvaardigde raciale en culturele superioriteitsgevoelens, op een grote mate van zelfver-heffing die zich moreel noch historisch laat verdedigen.

Over het algemeen kan Debroey zich bij zijn onmythologiseringsdrang baseren op de ge-raadpleegde vakliteratuur, die zich sinds lang met een dergelijke herijking van het Zuid-afrikaanse verleden occupeert. Bij tijd en wijle lijkt Debroey die kritische literatuur al te ongenueanceerd te volgen. Zo kan Busken Huet moeilijk de meest geëigende bron heten om een evenwichtig historisch oordeel over het beleid van de VOC aan te ontlenen en moeten de boeken van de Nazi E. Moritz (en niet Martitz of Maritz, zoals Debroey hardnekkig schrijft) niet geschikt geacht worden om als grondslag te dienen voor een stelling over het Duitse aandeel in de ontwikkeling van het Afrikaner volkskarakter (dat het gesol met per-centages van dit of dat soort stamvader-bloed überhaupt van geringe betekenis is bij het vaststellen van de herkomst van een sociaal-culturele traditie, laten we maar even zitten). Ook leidt de gedreven zoektocht naar bronnen van de apartheid tot vergelijkingen, waarin de factor tijdsverschil al te gemakkelijk is weggefallen. In zijn didactisch-moraliserende ijver ontkomt de auteur ook niet altijd aan versimpelingen, terwijl de neiging hoe dan ook afstand te nemen ten opzichte van bestaande visies hem wel eens hyperkritisch doet worden of tot weinig onderbouwde stellingen brengt. Opmerkelijk is bijvoorbeeld het begrip voor de Zoeloevorsten Shaka en Dingaan, zeker als men het vergelijkt met de negatieve beoordeling van hun slachtoffers (in het bijzonder de Voortrekkers Retief en Pretorius). De geringe betekenis die de auteur kennelijk aan economische factoren hecht, blijkt bijvoorbeeld wanneer hij, concluderend, de Grote Trek toch vooral veroorzaakt acht door het raciale superioriteitsgevoel van de Boeren - en dit terwijl de ook door hem met veel waardering gelezen moderne standaardwerken over de Grote Trek juist ook wijzen op de factor landhonger. Opvallend kritisch staat Debroey ook tegenover een man als Paul Kruger.

De geschiedschrijving over Zuid-Afrika is volop in beweging. Debroeys boek is er een duidelijke, populaire weergave van. Een weergave die tevens het daarbij opduikende finalistische gevaar aanwijst: zoals de oudere Afrikaner nationalistische geschiedschrijving in het verleden een bevestiging voor het heden zocht, zo dreigt ook nu weer het zoeken naar de bronnen van de apartheid een interpretatie van het verleden op te leveren, waarin alles op het heden wordt betrokken, waarin hedendaagse opvattingen en morele standaarden bewust of onbewust de maatlat voor het verleden worden.

G.J. Schutte

MIDDELEEUWEN

H. van der Horst, *Geschiedenis van Brabant, I, Van prehistorie tot 1430* (Nijmegen: Uitgeverij Historie, 1983, 451 blz., ISBN 90 6313 021 x).

RECENSIES

Er is het nodige te waarderen in dit werk van een amateur-historicus. De laatste tijd zijn zowel in Nederland als in België veel coöperatieve werken over provincies geschreven. Dat heeft het voordeel dat men voor bepaalde onderdelen specialisten kan aantrekken, maar daardoor is het niet mogelijk een echte visie op de geschiedenis te ontwikkelen. Dat maakt de recente werken over Friesland, Groningen, Overijssel, Limburg, Vlaanderen en Wallonië toch eigenlijk wat onbevredigend. Die visie heeft de heer Van der Horst wel, namelijk een brandende liefde voor het gewest waar hij geboren is en deze heeft hem al tientallen jaren voortgedreven om te onderzoeken wat Brabant onderscheidt van zijn buurlanden. Verder is het boek goed en geestig geschreven en de auteur heeft, ondanks zijn vooroordelen, een zekere afstandelijkheid kunnen bewaren. De ingewikkelde Brabantse politieke geschiedenis wordt glashelder uit de doeken gedaan. Het boek is aardig geïllustreerd met verschillende platen in kleur. Tenslotte heeft de auteur meer dan eens oorspronkelijk onderzoek verricht. Hertog Hendrik I had bijvoorbeeld een Engels leen, 'de honor of Eye', door Van der Horst ten onrechte een graafschap genoemd. Minutieus heeft hij nagegaan wie in de loop van zijn regering dat leen voor hem heeft geadmistreerd en wanneer de hertog de inkomsten daarvan kon innen, afhankelijk van de verwarde politieke situatie in de periode 1190-1235. Hendrik II schijnt overigens de moeite niet meer genomen te hebben de 'honor of Eye' te verheffen.

Ondanks al deze positieve eigenschappen is dit boek niet echt geslaagd. Allereerst blijkt wel erg duidelijk dat de schrijver een amateur is. Hij is tientallen jaren lang chef van de sectie dossiervorming van de Unesco geweest en hij zal best uit de voeten kunnen met moderne documenten, met de toestanden van vóór 1430 heeft hij meer moeilijkheden. Hij dateert het neolithicum na 10.000 vóór Christus en dat geeft toch wel een verkeerd beeld van de situatie. Verder zet hij op bladzijde 12 de Eburonen, die na de vernietigingsoorlog door Julius Caesar uit de geschiedenis zijn verdwenen, op één kaartje met de provincie *Germania Secunda*, die pas dateert uit de laat-Romeinse periode. De literatuurlijst zou een echte vakman anders geredigeerd hebben. Niet alleen zou hij de titelbeschrijving consequenter hebben gemaakt, maar bovendien zou hij een schoolboek als dat van G.J. Rooymans, *Stam en staat* hebben weggelaten.

Maar mijn voornaamste bezwaren richten zich niet tegen deze onhandigheden. Er bestaat ongetwijfeld behoefte aan een regionale geschiedenis van Noord-Brabant, daarin zou beschreven moeten worden wat dit gewest onderscheidt van de overige delen van Brabant. Daarbij had bijvoorbeeld de nadruk kunnen vallen op administratieve kwesties. De huidige provincie Noord-Brabant is waarschijnlijk in 1106 bij Brabant gekomen, toen Godfried I hertog van Neder-Lotharingen werd. Welke positie had die streek voorheen ingenomen en heeft deze sindsdien in het hertogdom bekleed? Het zou ook mogelijk geweest zijn de materie te benaderen van de economische kant. De Maas is sinds de Romeinse tijd een belangrijke verbindingsschakel geweest die het lot van Noord-Brabant grotendeels heeft bepaald. De stichting van 's-Hertogenbosch door Hendrik I heeft dan ook een radicale wending in de geschiedenis der Brabantse hertogen betekend en sindsdien zijn zij een factor van betekenis geworden voor de noordelijke landsheren. Geen van beide benaderingswijzen heeft de heer Van der Horst gekozen. Hij heeft de geschiedenis van zijn gewest ingedeeld naar de regerende hertogen en dat heeft hem veroordeeld tot de vermelding van een groot aantal genealogische bijzonderheden, bovendien kon de aparte positie van Noord-Brabant zo niet tot zijn recht komen en een vakman zou niet zo uitsluitend politieke geschiedenis hebben geschreven. De paar hoofdstukjes over: bestuur, economie, godsdienstig leven, kunsten en wetenschappen lijken er met de haren bijgesleept.

In delen II en III zal de auteur het nog moeilijk krijgen, want wat moet hij doen met

de geschiedenis van Noord-Brabant als generaliteitsland en na de afscheiding van België in 1839? Gaat hij de geschiedenis van het Belgische en het Nederlandse Brabant samen behandelen en kiest hij daarvoor ook een politieke aanpak? Welke soevereinen kiest hij dan als zijn richtsnoer, de Belgische koningen of die van Nederland? Dit boek heeft mij teleurgesteld. Ik wil de onmiskenbare verdiensten ervan zeker niet ontkennen, maar de geschiedenis van Noord-Brabant vereist een professioneler aanpak. Er bestaat echt geen behoefte aan een overzicht van de persoonlijke geschiedenis van de graven van Leuven en de hertogen van heel Brabant.

H.P.H. Jansen

D.P. Blok, W. Prevenier, D.J. Roorda, e.a., ed., *Algemene geschiedenis der Nederlanden*, I, *Middeleeuwen* (Haarlem: Fibula-Van Dishoeck, 1981, 458 blz., f149,—, ISBN 90 228 3801 3).

De moed van de uitgevers Fibula-Van Dishoeck met deze, in totaal vijftien rijk geïllustreerde delen tellende reeks op de Nederlandstalige markt aan te komen valt te loven. De onderhavige eerste aflevering bestrijkt een tijdsgewricht, aanvangende met het dood en verderf zaaïende optreden van Caesar in de Nederlanden en eindigende met de elfde eeuw. De prehistorie zal aan bod komen in een nog te verschijnen afzonderlijke trilogie. De uitkomsten van het oudheidkundig bodemonderzoek betreffende de Romeinse, Merovingische en Karolingische perioden zijn intussen ampel verwerkt en nader toegelicht aan de hand van talrijke afbeeldingen. De sterk uiteenlopende schaal waarop deze zijn afgedrukt heeft hier en daar echter afbreuk gedaan aan het esthetisch aspect van het geheel terwijl de verkleining van sommige kaartjes de duidelijkheid niet ten goede kwam. De tekst is van een sober notenapparaat voorzien. De in nadere bijzonderheden geïnteresseerde lezer kan ruimschoots uit de voeten met een uitstekende, beredeneerde bibliografie. Binnen de ons toegemeten ruimte is het onmogelijk alle hoofdstukken in hun opeenvolging samen te vatten en van kanttekeningen te voorzien zodat met enige opmerkingen dient te worden volstaan.

Het omvangrijke hoofdstuk over de neerslag der Romeinen is met vaart geschreven. Des te meer valt het daarom te betreuren dat de auteur hier en daar is uitgeleden en beter had kunnen weten. Zo bijvoorbeeld de datering van het oudste castellum te Valkenburg aan de Rijn, waarvan hij de bouw ten onrechte in verband brengt met Caligula's Britse plannen. Ook in Romeins Nijmegen toont hij zich niet helemaal thuis, noch in het Romeinse Voorburg. Hercules Magusanus was bepaald geen specifiek Bataafse godheid en zo zou er meer aan te merken zijn. Verscheidene dateringen en beweringen zijn geheel voor rekening van de schrijver, die ons bij gebrek aan bewijsplaatsen in de kou laat staan. Deze gebreken ten spijt wordt ons niettemin een boeiende samenvatting geboden.

Een cesuur met eeuwenlange nawerking heeft de ontvolking van uitgestrekte kustgebieden gedurende het derde kwart van de derde eeuw teweeggebracht. Verscheidene muntvondsten onderstrepen het calamiteuze karakter van deze gebeurtenissen, waaraan klimatologische oorzaken ten grondslag hebben gelegen. Van over de rijksgrens schoven in het gedrang gekomen volksgroepen op, welke de Romeinse overheid voor schier onoplosbare problemen stelden. Op een ingrijpend gewijzigd landschap werd een nieuwe samenleving geënt met het zogenaamde kust-Germaans als voertaal. Het karakter en de wijde verbreiding daarvan wordt ons voor ogen gesteld in de korte, doch fascinerende bijdrage over germanisering en taalgrens. De ontvolking was intussen niet zo grondig in haar werk ge-